

NAZIO KULTURA TA HIZKUNTZA ARRISKUAN

Artikulua idazten dudan egunean, Laporte ministroa hila, Cross beti preso: horra orain arteko kontua.

Odola isuraraziz*, Quebec-eko nazio arazoa mundu guzieren belarrietara iritxi* da... azkenik! Lotsagarria bada ere, egun hauetan irakurri dugu lehenengo aldiz: "Naissance d'une nation", nazio baten jaiotza. Ba dago odolik, ba dago beraz* problemarik... Lehenago ez bide* zegoen ez naziorik ez deusik*. Gauza bera behin eta berriz...

Hots, Dirassar lekondar* herrikideak egoki dion* bezala: "Jendetze bakotzak ba ditu bere eskubideak. Hori ahanzten* dutenak dira lehen lehenik hobendun*. Ez dezakegu onhets* Laporte minixtroa hil dutenei egitate higuigarria, baina berdin hastio ditugu heien kontra Kanadako gobernu gizonen burrustan* hedatzen* dituzten mehatxuak*. Egiazko bakerik ez da zuzentasunik gabe; eta zuzentasuna da, denen eskubideak izan ditenei begiratuak*. Bertzenaz* ez ditake deus* onik" (HE-RRIA, urriaren 22koan).

Hortxe ditugu F.L.Q.koaren frutuak. Alde batetik, mundu honetako bidegabekeriari eta zuzentasunik ezari buruz soraio* direnek, orain bai (aspaldiko partez!), orain ba dakite: Quebec-en ba dago nazio-zanpaketa bat. Bestetik, noski*, problemaz fitsik* ez ulertzen eta ez ulertu nahi ez dutelako, Laporte-ren hilkitzaz besterik ez dakusatenak: hauen ustez, funtsean*, gizartea ona da eta ongi da; eta bakea nahastutzen duten nazkagarri horiek dute denen errua: F.L.Q.koek, Vietnamdarrek, Jan Pallach-ek, eta irakurleak dakitzan gainerakoek. Hirugarrenik eta azkenik, Dirassar-en plegukoak* (eta ni neu ere hauen arteko) Laporte-ren heriotzatik at* ere gertatzen dena jakiten saiatzen direnak, hilkitzaren sustraia estalirik da goela uste dutenak.

Quebec: lau milioi bizilagunetatik hiru milioi "frantsesdun". Baina Ipar Ameriketan, ingelesez mintzo diren guzien kopurua harturik, bost milioi frantsesdun (hiru Quebec-en, beste bat Kanadan sakabanaturik, eta beste bostgarren bat U.S.A.n), berrehun eta hoge milioi "inglesdun"en kontra (16 Kanadan, 204 U.S.A.n). Ehunetatik bi t'ardi, beraz, arabera*. Azken eskualde trinko* bakararra, frantses hizkuntzaren aldetik, Quebec-ekoa (75%), elebitzak edo hizkuntza-bikuntasunak ahultzen* hasi-berria bakarrik (ia denek dakite frantsesez, nahiz ez beti erabili).

Nork osatzen du Quebec-eko inglesdun 25% hori? Ia denak kanpotik etorriak dira: "les nouveaux venus se dirigent à 90% vers la minorité anglophone" (Léger).

Are* gehiago: lantegiak yankienak dira gehien gehienik; eta, noski*, Europan baino aisago* ere, ingelesez hitz egiten da beretan. Hau dela ta, Quebecarren erdiak (eta gehiagok) ingelesez irabazi behar dute beren ogia.

Zifra horiek (eta segidan emango ditugun beste batzuek) erakusten dutenez, Quebec orain hasi da atzeritartzen.

Kanadako 47 unibertsidadeetatik, 4 dira frantsesak (Montreal-ekoan bakarrik 20.000 ikasle). Orain dela zortzi urte, 81 liburu-argitaratzaile zeuden, osoki frantsesak. Frantsesezko aldizkariak ez dituzte falta Quebecarrek: 780.000 ale egiten dituzte egunean 12 egunkarik*; eta ba dituzte, horiez gain, 146 astekari (650.000 ale astean). Horrez gainera, urtean milioi bat dolar erabiltzen ditu Quebec-eko gobernu autonomoak, Frantziatik liburuak eta aldizkariak ekartzeko.

Quebec-eko irratiak* (26 postu) 126 orduz astean egiten du frantsesez; eta telebistak (14 postu) 98 orduz astean, frantsesez.

Ez hori bakarrik. Ekonomiatik kanpo ezer inportanterik naintzakotzat hartu nahi ez dutenek ba dute oraindik zer ha-

rriturik, Quebec-en jendea oso ongi bizi bait da. Orain dela zortzi urte, hauek dira Pellerin jaunak eman zituen datoak.

Urte-etekina, "per capita": 1.309 dolar.

Irratia	: 96 %
Garbikailu:	88 %
Telebista	: 81 %
Frigo	: 92 %
Berebil	: 52 %

Horra hor egoera.

Nondik sortu da etsipen*-kolpe hori? Erantzuna hau da. Quebecarrek beren nazio-kulturari eta hizkuntzari heldu nahi diote.

Hau dela bide, ez dute federalismoan sinesten (Quebec federazioko erresuma* bat da gaur). Kanada federala da, eta bimintzoduna. Pixkana pixkanaka, ordea, frantsesa erauzia* izan da administrazioetik probintzia guzietan (Quebec-ekoan ezik): New Brunswick-en 1871.ean, Manitoba-n 1890.ean, eta Ontario-n eta besteetan oso gaizki dago, frantsesdunak minoria direlako. Hemendik urte batzutura, beraz*, Quebec-en gauza bera gertatuko da. Ez du hau F.L.Q.ak bakarrik esaten: gobernuko buruek berek (Daniel Johnson zenak berak, eta hau erresumako buruzagi zelarik!) gauza bera diote. Alegia*: Quebec-ek ez duela soluzio bat baizik: "indépendance dans l'indépendance, Alegia: politikaren aldetik askatasuna, eta ekonomia aldetik Merkatu bakar bat egin kanadatar inglesdunekin.

Batzuek ez dute hau guzia ulertzen. Jakina da.

Baina Nanterre-ko Unibertsidadean buruzagi izan zen Paul Ricoeur filosofoak, zibilizazioaz ari* delarik, egoki dionez: "cette lutte (anti-coloniale) n'était pas seulement motivée par l'exploitation économique, mais plus profondément par la substitution de personnalité que l'ère coloniale avait provoquée". Hori da giltzarria*, ene ustez.

Nahiz nortasun-aldaketa hori zertsu ote den antzeman* ere ez egin gure arteko gizon "œconomicus" temati batzuek...

LARRESORO

dakltza, dakiz
dakusate, dakuste, ikusten dabe
diote, deutsoe; dinoo
ditake, daiteke
diten, daitezen
zegoen, egoen
zeuden, egozen

ELAIS ALAI
YURRE

DANTZA TOKI GOXOA LASTER ZABALTZEKO

AMA&LUR RESTAURANTA

KAFETEGI